

Fedora Ferluga-Petronio

Università di Udine

MONTI, KUNIĆ I PRIJEVOD HOMEROVE *ILIJADE*

Talijanski klasicistički pjesnik Vincenzo Monti odlično je preveo Homerovu *Ilijadu* premda nije poznavao grčki. U članku autorica dokazuje da je na Montijev prijevod znatno utjecao Kunićev latinski prepjev Homerova epa. Temeljni Montijev predložak doslovni je talijanski prozni prijevod *Ilijade* Melchiorrea Cesarottija, no Monti se često udaljuje od Homerova izvornika i tada se oslanja na Kunićev latinski prijevod. Usporednom analizom prvog i dvadesetčetvrtog pjevanja *Ilijade* ovdje se dokazuje podudarnost između Montijeva i Kunićeva prepjeva.

U vrlo opsežnom i heterogenom klasicističkom književnom opusu Vincenza Montija (1754-1828) ističe se prijevod Homerove *Ilijade* na talijanski jezik. Monti, više pjesnik vanjskih formi nego dubokih osjećaja, u svojem prijevodu *Ilijade* znalački uranja u čarobni homerski svijet koji je toliko volio. Upravo je zato njegov prepjev *Ilijade* istinsko remek-djelo, premda prevoditelj nije poznavao grčki jezik. O tome nam svjedoči i Foscolov zapis iz 1807. godine, objavljen u Foscolovu pokušaju prijevoda prvog pjevanja *Ilijade* u kojemu, osim vlastitog prijevoda, donosi i doslovni prozni prijevod istog pjevanja *Ilijade* iz pera Melchiorrea Cesarottija i pjesnički prepjev Vincenza Montija. U posveti prijatelju Montiju Foscolo kaže: »Quand'io vi lessi la mia versione dell'Iliade, voi mi recitaste la vostra, confessandomi di aver tradotto senza grammatica greca.«¹

Do sada talijanska književna kritika nije posvetila pozornost istraživanju prijevodnih izvora koji su Montiju mogli poslužiti kao prevodilački predložak za tako opsežan poduhvat. Talijanska enciklopedija *Treccani*² samo spominje da se Monti poslužio talijanskim i latinskim prepjevima *Ilijade* ne navodeći pri tom o kojim se prijevodima radi.

Sapegno je nešto jasniji kad Montijev prepjev *Ilijade* označuje kao prijevod iz druge ruke, izrađen pod utjecajem latinskih parafraza i Cesarottijeva talijanskog proznog prijevoda.³ Jedino talijanski filolog Carlo Muscetta u predgovoru Montijevih djela tek usputno spominje kao mogući Montijev prijevodni predložak Kunićev latinski prepjev *Ilijade*: »Ignaro di greco, il

¹ »Kada sam Vam pročitao svoj prijevod *Ilijade*, Vi ste mi izrecitali Vaš priznajući da ste ga preveli bez upotrebe grčke gramatike«. Usp. »Nota critica alla traduzione dell'Iliade«, u Vincenzo Monti, *Opere*, priredili Manara Valgimigli i Carlo Muscetta (Milano-Napoli: Ricciardi Editore, 1953), p. 1251

² Sub voce »Monti, Vincenzo«.

³ Usp. N. Sapegno, *Compendio di storia della letteratura italiana* (3, *Dal Foscolo ai moderni*) (Firenze, 1989), p. 21

Monti si attaccò alla versione latina di padre Cunich, il valente gesuita dalmata.«⁴

Pa ipak, nitko od talijanskih filologa do sada nije detaljnije proučio taj problem i dokazao stvarni Kunićev utjecaj na Montijev prijevod. U raspravama hrvatskih autora ta je mogućnost samo spomenuta ali ne i dokazana,⁵ premda se takvo istraživanje moglo provesti bez većih poteškoća na osnovi dvaju važnih djela prve polovice 19. stoljeća:

1. Tarducci, *Similitudini della Iliade di Omero tradotte dal p. Cunich in latino e dal cav. Vincenzo Monti in italiano e raccolte da Filippo Tarducci* (Roma, 1830).

2. Višejezično izdanje *Ilijade*. To izdanje, naime, osim grčkog izvornika sadrži doslovni prijevod na latinski C. G. Heinea, Kunićev prepjev na latinski, zatim Montijev prepjev na talijanski, a slijede ih njemački, engleski, francuski i španjolski prepjevi različitih prevoditelja.⁶

Valja posebno istaknuti da su se Monti i Kunić dobro poznavali, jer su istovremeno boravili u Rimu. Monti, naime, živi u Rimu gotovo dvadeset godina (od 1778. do 1797.), a Kunić provodi u istome gradu svoj radni vijek. Obojica su članovi Arkadije, često iskazuju međusobno poštovanje i prijateljstvo. Tako npr. prigodom javne izvedbe Montijeve drame *Aristodemo* Kunić upućuje prijatelju pohvalni epigram (»Encomiastica«, ep. 128).

Naše razmatranje Montijeva prevodilaštva o već navedenim podudarnostima dovelo nas je do zanimljivog zaključka: temeljni Montijev prevodilački predložak bio je doslovni talijanski prozni prijevod Melchiorrea Cesarottija⁷ (*Iliade. Versione letterale di Melchior Cesarotti*, I-VII, Firenze 1804-1807), popraćen i kritičkim postilama. Uz taj se prijevod Monti poslužio i drugim talijanskim prijevodima manje vrijednosti. Uz već navedene, Monti se obilno poslužio i Kunićevim latinskim prepjevom, a to se lako može i dokazati usporednom analizom dvaju tekstova.

Monti je svoj prijevod objavio u četiri različita izdanja: 1810, 1812, 1820. i 1825. Izdanja se razlikuju po ispravcima i dotjerivanju teksta, što je posebno vidljivo u izdanju iz 1812. godine, koje uzima u obzir i naputke znamenitog filologa Ennija Quirina Viscontija.⁸ Montiju su bili od velike pomoći i savjeti Luigija Lambertija⁹ i Andree Mustoxidija.¹⁰

4 »Budući da nije poznao grčki, prihvatio se latinskog prijevoda oca Kunića, vrijednog dalmatinskog isusovca«. Usp. Vincenzo Monti, *Opere*, p. XXVIII.

5 Usp. V(ladimir) V(ratović), »Rajmund Kunić/Raymundus Cunichius (1719-1794)«, u: *Hrvatski latinisti/Croatice auctores qui Latine scripserunt* II, Pet stoljeća hrvatske književnosti 3 (Zagreb: Zora, Matica hrvatska, 1970), p. 438.

6 *Homeri Ilias graece quam vertebant latine soluta oratione C. G. Heine, versibus item latinis R. Cunich, italicis V. Monti, germanicis Woss, anglicis Pope, gallicis Aignan, ibericis Garcia-Malo* (Florentiae, 1837).

7 O. Melchiorre Cesarotti (1730-1808), profesor hebrejske i grčke književnosti u Padovi od 1768. nadalje. Erudit enciklopedističkog formata, objavio je, osim doslovnog proznog prijevoda *Ilijade*, slobodnu adaptaciju Homerova spjeva u stihovima pod naslovom *La morte di Ettore (Hektorova smrt)* (1786-1794). Među ostalim brojnim djelima ističe se njegov prepjev tzv. Ossianovih spjevova Jamesa Macphersona (1763). Usp. Enc. Treccani, s.v.

8 Ennio Quirino Visconti (1715-1818), rođen je u Rimu, gdje je postao kustos Vatikanske knjižnice. Jedan je od najpoznatijih povjesničara umjetnosti svog vremena. Kad se 1799. godine preselio u Pariz, bio je ondje primljen sa svim počastima, postao je profesor arheologije i upravitelj Arheološkog odjela u Louvreu. Umro je u Parizu 1818. Usp. Enc. Treccani s.v.

9 Luigi Lamberti (1759-1813), filolog i pjesnik, vrstan poznavatelj klasične književnosti, prevoditelj s grčkog. Živio je u Rimu pod pokroviteljstvom plemićke obitelji Borghese. Nakon razdoblja progonstva, koje provodi u Parizu, vraća se u Italiju i postaje službeni kritičar i helenist za vrijeme vladavine Eugenija Beauharnaisa. Usp. Enc. Treccani s.v.

10 Andrea Mustoxidi, filolog i povjesničar, stručnjak za novogrčku povijest, rođen 1785. na Krfu gdje je i umro

Monti nam je ostavio i vrlo koristan zapis *Considerazioni sulla difficoltà di ben tradurre la Protasi dell'Iliade*¹¹ iz 1807. godine, u kojemu jasno objašnjava osobni pristup prevodilačkoj tehnici: »Resta dunque a vedere se torni meglio il sacrificare affatto lo spirito della lingua, in cui si traduce, per salvare inviolato quello del testo, o se mette più conto il conciliarli ambedue con qualche lor piccolo sacrificio, onde l'uno non trionfi a spese dell'altro.«¹²

Sličan stav o prevođenju izlaže i Kunić u uvodu »Operis ratio« svojeg prepjeva *Ilijade*: prevoditi duh, a ne riječi izvornika, spojiti vjernost prepjeva (*fides*) s ljepotom teksta (*venustas*).

U već navedenom zapisu Monti bilježi talijanske izvore kojima se poslužio u većoj ili manjoj mjeri. Tako npr. navodi slijedeće prevoditelje: Salvinija,¹³ Maffeija,¹⁴ Ridolfija¹⁵ i Cerutija.¹⁶ Naprotiv, uopće ne spominje Kunićev prepjev. Broj citiranih prijevoda, uz savjete već spomenutih Viscontija, Mustoxidija i Lambertija, potvrđuju opravdanost Foscolove tvrdnje da je Monti »prevoditelj Homerovih prevoditelja« (»traduttore de' traduttori d'Omero«).

Činjenica da Montijev prepjev nije doslovan, kao što uostalom nije ni onaj Rajmunda Kunića, pomogla nam je u utvrđivanju Kunićeva utjecaja na Montija. U stvari 15.696 Homerovih stihova u Kunićevu prijevodu postaje 18.790 stihova, a to znači da je Kunić znatno proširio tekst izvornika. Montijev prepjev sadrži 20.274 stihova.¹⁷ Pri usporedbi broja stihova u oba prijevoda s izvornikom valja istaknuti da je Montijev prepjev napisan u nerimovanim jedanaestercima, dok je Kunićev prepjev u heksametrima, pa je prema tome broj stihova kod Montija samo nešto malo veći od onog u Homerovu izvorniku. Upravo su nam ta mjesta ukazala na Kunićev utjecaj.

U analizi smo posebnu pozornost obratili prvom i dvadesetčetvrtom pjevanju *Ilijade*, te kroz usporednu analizu pronašli četrdesetak primjera u kojima se Monti udaljava od grčkog izvornika i slijedi Kunićev prijevod.

Navest ćemo najvažnije primjere u kojima je očit Kunićev utjecaj.

1860. Dolazi na studije u Italiju 1802, diplomira pravo u Paviji gdje prijateljuje s Montijem. Postao je poznat ponajviše po svojim prijevodima Herodota. Usp. Enc. Treccani s.v

11 Usp. *Prose e poesie di Vincenzo Monti*, Vol. IV (Firenze, 1847), pp. 323-341

12 Usp. *ibidem*, p. 327

13 Anton Maria Salvini, *Iliade, Tradotta in versi sciolti* I-IV (Padova, 1760). A. M. Salvini rođen je u Firenci gdje je umro 1729. Među najvršnjim poliglotima svoga vremena, vrsnim prijevodima želio je približiti antičku književnost svojim suvremenicima. Prevodio je Homera, Hezioda, Anakreonta, Teokrita, Ovidija, Horacija itd. Usp. Enc. Treccani s.v

14 Scipione Maffei, *Li primi due canti dell'Iliade tradotti da Scipione Maffei a li primi due dell'Eneide tradotti da Giuseppe Torelli in versi italiani. Si aggiunge una elegia di Catullo in greco fatta da Anton Maria Salvini* (Verona, 1749). S. Maffei (1675-1755), rođen u Veroni, bio je ponajprije dramski pisac, preteča Alfierija. Želio je ponovo oživjeti tragediju u Italiji. Usp. Enc. Treccani s.v

15 Cristoforo Ridolfi, *L'Iliade d'Omero nuovamente tradotta dall'originale greco in versi sciolti e la Batracomio-machia in ottave* I-II (In Venezia, 1776). C. Ridolfi (1730-1800) dosta je vjerno preveo *Ilijadu* u nerimovanim jedanaestercima. Usp. *Storia letteraria d'Italia, Il Settecento, Parte prima*, a cura di G. Natali (Milano, 1929), p. 514.

16 Giacinto Ceruti, *Iliade: Traduzione I-III* (Venezia, 1793). G. Ceruti (1735-1792), rođen u Pinerolu, svećenik avanturističkog duha, suradnik rimskog časopisa *Efemeridi letterarie*, dugo je vremena živio u Španjolskoj. Bavio se filozofijom, teologijom, matematikom. Nije se istaknuo svojim prijevodom *Ilijade*. Usp. op. cit., p. 58.

17 Broj stihova se odnosi na izdanje iz 1810. g.

Već na početku prvog pjevanja uočava se kod oba prevoditelja uporaba iste riječi, koja po značenju ne odgovara grčkom originalu. U tom se stihu opisuje silazak Apolona na zemlju »daleko« od grčkog brodovlja:

ἔξειτ' ἔπειτ' ἀπάνευθε νεῶν, μετὰ δ' ἰὸν ἔηκε·
(Il. I, 48)¹⁸

Taj stih kod Kunića glasi:

Ut venit, classi adversus consedit, acrem
contentitque arcum torvus, celeremque sagittam
Expulit; ...
(Kunić, Il. I, 65-67)¹⁹

Grčki prilog ἀπάνευθε (»daleko«) Kunić slobodno prevodi s lat. *adversus* (»nasuprot«), a Monti se, prevodeći [*delle navi*] *al cospetto*, povodi za Kunićem:

... Piantossi
Delle navi al cospetto: indi uno strale
liberò dalla corda, ...
(Monti, Il. I, 62-64)²⁰

U stihovima na kraju Agamemnonova odgovora proroku Kalhantu, kad vođa Ahejaca ne prihvaća gubitak Hrizejde, uočava se druga podudarnost:

Izvornik glasi:

αὐτὰρ ἐμοὶ γέρας αὐτίχ' ἐτοιμάσατ', ὄφρα μὴ οἶος
Ἄργείων ἀγέραστος ἔω, ἐπεὶ οὐδὲ ἔοικε·
λεύσσετε γὰρ τό γε πάντες, ὃ μοι γέρας ἔρχεται ἄλληη.”

(Il. I, 118-120)

Kunić ga prevodi ovako:

¹⁸ Grčki su citati preuzeti po oxfordskom izdanju: *Iliadis* I-XII (I), *Iliadis* XIII-XXIV (II), cur. D. B. Monro et Th. W. Allen (Oxonii, 1966³).

¹⁹ Latinski su citati preuzeti iz bečkog izdanja Kunićeve *Ilijade*: *Homeri Ilias Latinis versibus expressa a Raymundo Cunichio Ragusino* (Vindobonae, 1784).

²⁰ Talijanski se navodi odnose na prvo izdanje Montijeve *Ilijade* iz 1810. godine: *Iliade*, traduzione del cav Vincenzo Monti (Brescia, 1810).

... contra sed vos mihi digna parate
 Praemia confestim, donis ego solus Achivūm
 Ne caream, nam quod mihi muneris obtigit, ecce
 Dilapsum fluit e manibus longaque recedit

(Kunić, Il. I, 248-251)

Monti se umjesto doslovnog prijevoda Homerova teksta ἔρχεται ἄλλη («odlazi drugamo») povodi za Kunićem prevodeći *quod ... dilapsum fluit e manibus s [preda] dalle man mi fugge* («plijen mi izmiče iz ruku») i pritom ostavlja drugi dio Kunićeva stiha *longe recedit* koji se opet oslanja na izvornik:

... Ma voi mi preparate
 Tosto il compenso, chè de' Greci io solo
 Restarmi senza guiderdon non deggio,
 Ed ingiusto ciò fora, or che una tanta
 preda, il vedete, dalle man mi fugge.

(Monti, Il. I, 157-161)

Primjer stihova u kojima se i Kunić i Monti udaljavaju od Homerova teksta još je značajniji. Radi se o odlomku u kojemu se Ahilej žali kako mu se pri podjeli plijena nikada ne udjeljuje jednakom mjerom kao Agamemnonu, kada Ahejci nakon pobjede pljačkaju neki trojanski grad. Kunićev prijevod, naprotiv, govori o podjeli ratnog plijena do kojeg će doći u času pada Troje u ahejske ruke, pa se prema tome stihovi prepjeva znatno razlikuju od izvornika.

Naime, grčki izvornik glasi:

οὐ μὲν σοὶ ποτε ἴσον ἔχω γέρας, ὅππότε Ἀχαιοὶ
 Τρώων ἐκπέρσωσ' εὖ ναιόμενον πτολίεθρον·
 ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖον πολυαῖκος πολέμοιο
 χεῖρες ἐμαὶ διέπουσ'·

(Il. I, 163-166)

a Kunić ga prevodi ovako:

Dona tuis non aequa tuli; nec dives abibo
 Aequae olim, tandem captae cum moenia Troiae
 Vastarint Danaï, duri pars maxima belli
 Usque meis geritur manibus.

(Kunić, Il. I, 200-203)

Montijev pak prepjev glasi ovako:

Nè pari al tuo [premio] d'averlo io già mi spero
 Quel di che i Greci l'opulenta Troja
 Conquisteran: che mio dell'aspra guerra
 Certo è il carco maggior;

(Monti, Il. I, 216-219)

Jednako je zanimljiv odlomak u kojem Monti, slijedeći Kunića, dodaje izraze kojih nema u grčkom izvorniku. U tekstu Ahilej osuđuje Agamemnona zbog kukavičluka, jer ne sudjeluje u ratnim pothvatima Ahejaca, a otimlje ratni plijen zaslužnim vojnicima koji mu se suprotstavljaju:

Grčki izvornik glasi:

οὔτε ποτ' ἐς πόλεμον ἄμα λαῶ θωρηχθῆναι
 οὔτε λόχονδ' ἰέναι σὺν ἀριστήεσσιν Ἀχαιῶν
 τέτληκας θυμῶ· τὸ δέ τοι κῆρ εἶδεται εἶναι.
 ἦ πολὺ λῳίόν ἐστι κατὰ στρατὸν εὐρὺν Ἀχαιῶν
 δῶρ' ἀποαιρεῖσθαι ὅς τις σέθεν ἀντίον εἶπη·

(Il. I, 226-230)

Kunićeva varijanta teksta je slijedeća:

... numquam cum pube ad praelia, numquam es
 Ausus ad insidias cum primis ire virorum.
 Quippe putas mortem, belli tentare pericla.
 Multo etenim praestat Danaūm per castra, vel uno
 Si quis te laesit verbo, mutireque contra
 Est ausus, grassari odiis, pretiumque laboris
 Eripere, ...

(Kunić, Il. I, 274-280)

I u ovim se stihovima Monti povodi za Kunićem:

Tu non osi giammai chiuso nell'armi
 Ir con gli altri a battaglia, o nel conflitto
 D'un augusto co' prodi espor la vita;
 Chè ogni rischio d'onor morte ti sembra.

Più bello è andar pel vasto campo Acheo

Fieramente incedendo, e la mercede

Di chi contrasti al tuo voler, rapire.

(Monti, Il. I, 299-305)

Tekstu izvornika Monti pridodaje izraz *fieramente incedendo*, što odgovara Kunićevu latinskom tekstu *grassari odiis*, pa se prema tome oba prepjeva udaljavaju od izvornika.

U dvadesetčetvrtom pjevanju možemo pronaći još više primjera podudarnosti između Montijeva i Kunićeva teksta. Mjestimice, kako u prvom tako i u dvadesetčetvrtom pjevanju, postoje čitavi dijelovi od stotinjak stihova u kojima ne nalazimo Kunićeve tragove u Montijevu prijevodu, da bi potom uslijedili jedan za drugim primjeri u kojima Monti preuzima Kunićeva rješenja.

Kao primjer iz dvadesetčetvrtog pjevanja navest ćemo jedanaest stihova (Il. XXIV, 217-227) u kojima nalazimo tri podudarnosti s Kunićem. Prijam se obraća Hekubi, svojoj ženi, da se ne boji za njega i da ga ne odgovara od odlaska u grčki tabor po Hektorovo tijelo, jer su to već odlučili bogovi i on ima njihovu zaštitu. Kako bi bilo što jasnije, citirat ćemo u cijelosti grčki izvornik a potom Kunićev i Montijev prijevod:

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε γέρων Πρίαμος θεοειδής·
 “μή μ' ἐθέλοντ' ἰέναι κατερύκανε, μηδέ μοι αὐτῆ
 ὄρνις ἐνὶ μεγάροισι κακὸς πέλευ· οὐδέ με πείσεις.
 εἰ μὲν γάρ τίς μ' ἄλλος ἐπιχθονίων ἐκέλευεν,
 ἢ οἱ μάντιές εἰσι θουοσκόοι ἢ ἱερεῖες,
 ψευδός κεν φαίμεν καὶ νοσφιζοίμεθα μᾶλλον·
 νῦν δ' αὐτὸς γὰρ ἄκουσα θεοῦ καὶ ἐσέδρακον ἄντην,
 εἶμι, καὶ οὐχ ἄλιον ἔπος ἔσσεται. εἰ δέ μοι αἴσα
 τεθνάμεναι παρὰ νηυσὶν Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων,
 βούλομαι· αὐτίκα γάρ με κατακτείνειεν Ἀχιλλεὺς
 ἀγκὰς ἐλόντ' ἐμὸν υἱόν, ἐπὴν γόου ἐξ ἔρον εἶην.”

(Il. XXIV, 217-227)

Tum senior: ne me, certum licet ire, retenta.

Omnibus jam parce istis, nec tristis eunti

Esto avis intra aedes. nequidquam flectere mentem

Hanc speras, conjux mortalis nanque juberet

Si me quisquam illuc, aut vates ire, sacerdos

Aut divūm, pecudum vel fibras doctus aruspex;

Mendacem veluti, sprevissem. nunc, mora nulla

(Ipse deum vidi nam cēram, atque auribus hausī

Ipse meis vocem) celer ibo, jussa capessam.

Quod mihi si ad Grajas fatum est occumbere puppes,
 Haud renuo, complexum ulnis mea pignora, largo
 Exploro ut mentem fletu, vel mactet Achilles.

(Kunić, II. XXIV, 270-281)

Cessa, il vecchio riprese: il mio partire
 È risoluto; non mi far ritegno,
 Non volermi tu stessa esser funesta
 Auguratrice: il distornarmi è vano.
 Se mi desse un mortal questo comando,
 O aruspice, o indovino, o sacerdote,
 Lo terremmo menzogna, e spregieremmo.
 Ma vidi io stesso, io stesso udii la Diva.
 Dunque si vada, ed obbediam. Se il fato
 Vuol che fra Greci io pera, io pure il voglio.
 Morrò trafitto, ma stringendo il figlio,
 E tutto il dolce esaurirò del pianto.

(Monti, II. XXIV, 275-286)

Prije svega οὐδέ με πείσεις. (»nećeš me uvjeriti«, v. 219 grčkog izvornika) Kunić prevodi *nequidquam flectere mentem / Hanc speras* (»zalud se nadaš slomiti ovu moju odluku«, vv. 272-273), što će Monti pak preraditi u *il distornar è vano* (»zalud me je odvracati«, v. 278).

Prijam zatim ponavlja svoju odluku da ode Ahajcima. Da mu je to naredio kakav smrtnik, bilo bi to lažno i ne bi o tome ni vodio računa (ψευδός κεν φαίμεν καὶ νοσφιζοίμεθα μάλλον; v. 222). Kunić prevodi taj stih *mendacem veluti sprevissem* (v. 276), što bi doslovno značilo »prezreo bih [tog smrtnika] kao lašca« a Monti, slijedeći ga, prevodi *lo terremmo menzogna, e spregieremmo* (v. 281).

Isti put odabire Monti u prepjevu grčkog izvornika καὶ οὐχ ἄλιον ἔπος ἔσεται. (v. 224), koji doslovno znači »neće ostati puka riječ«, kada ga, prema Kunićevu *iussa capessam* (»pokorit ću se«, v. 278), »interpretira« s *obbediam* (»pokorimo se«, v. 283).

Ovo je samo jedan mali dio primjera koje sam pronašla čitajući usporedno grčki, latinski i talijanski tekst prvog i dvadesetčetvrtog pjevanja *Ilijade*. Ima ih ukupno oko četrdeset, na osnovi kojih možemo ustanoviti da Monti poznaje, odnosno vodi računa o Kunićevu prijevodu (vidi *Prilog*).

Valja ipak istaknuti da ovisnost o različitim prevodilačkim uzorima ne utječe na kvalitetu Montijeva pjesničkog izraza. On znalački oživljava homerski svijet i u njegovim se stihovima ogleda duh vremena. Uzor mu je i Kunićev prepjev, jer je i za Montija kao i za Kunića bilo važnije prikazati bit teksta. Pri izboru prevodilačkih tehnika Monti se poistovjećuje s Kunićevom poetskom vizijom odbacujući mogućnost doslovnog prijevoda zbog stilske neprikladnosti.

PRILOG

Podudarnosti između Kunićeva i Montijeva prijevoda Ilijade

Navest ću redom mjesta u kojima su očite podudarnosti između Kunićeva i Montijeva prijevoda i kojima je zajednička odlika da se na neki način udaljuju od grčkog izvornika bilo proširujući ga ili krateći ga:

II. I:

H 48 : K 65 = M 63

H 120 : K 251 = M 161

H (163-164) : K (200-202) = M (216-218)

H (226-230) : K (278-280) = M (303-305)

H 414 : K (500-501) = M (541-542)

H 420 : K 506 = M 551

H 420 : K 507 = M (553-554)

H 427 : K (514-515) = M (562-563)

H 432 : K 521 = M 568

H 480 : K (575-576) = M (634-635)

H 537 : K 647 = M 710

H (578-579) : K (693-694) = M 764.

II. XXIV:

H 34 : K 46 = M 48

H 73 : K 93 = M 101

H (149-151) : K (181-184) = M (192-195)

H 166 : K 205 = M 215

H 188 : K 231 = M 239

H 189 : K 232 = M 240

H 219 : K (272-273) = M 278

H 222 : K 276 = M 281

H 224 : K 278 = M 283

H 267 : K 345 = M 339

H 276 : K 357 = M 354

H 280 : K 341 = M 360

- H 282 : K 343 = M 363
H 285 : K 347 = M 365
H 304 : K (369-370) = M (388-389)
H 305 : K 372 = M 391
H 313 : K (381-383) = M (398-400)
H 315 : K 386 = M 402
H 382 : K (462-463) = M 480
H 401 : K 486 = M 505
H 476 : K (568-569) = M 597
H 478 : K 573 = M 602
H 500 : K 600 = M (632-633)
H 643 : K 772 = M 820
H (671-672) : K 808 = M (852-853)
H 698 : K 640 = M 886.

Fedora Ferluga-Petronio

MONTI, KUNIĆ E LA TRADUZIONE DELL'*ILIADE* D'OMERO*Riassunto*

La traduzione dell'*Iliade* è considerata l'opera più riuscita di Vincenzo Monti, nonostante egli stesso avesse confessato di non conoscere il greco. Per sopperire alla propria ignoranza del greco il poeta si servì di varie fonti, fra le quali indubbiamente la più importante risulta la traduzione letterale in prosa di Melchiorre Cesarotti. Tra i traduttori presi in considerazione dal Monti, una parte di rilievo spetta anche a Rajmund Kunić, gesuita di origine ragusea (1719-1794), autore di una delle migliori versioni in latino dell'*Iliade*. La critica non si è finora posta il problema di eventuali influssi della versione del Kunić su quella del Monti, sebbene i due poeti si conoscessero personalmente, essendo vissuti a Roma (il Monti dal 1778 al 1797, il Kunić praticamente tutta la vita) ed essendo stati entrambi membri dell'Accademia degli Arcadi. Attraverso l'analisi comparata del testo omerico (e precisamente del primo e dell'ultimo canto dell'*Iliade*) e delle rispettive traduzioni del Kunić e del Monti l'autrice dimostra una notevole dipendenza della versione italiana da quella latina del Kunić. Per i due canti omerici si scoprono infatti una quarantina di punti in comune fra la traduzione del Monti e quella del Kunić. Quest'ultima infatti non è letterale: nei passi in cui il poeta raguseo si allontana da Omero, frequentemente viene ripreso dal Monti. Ciò però nulla toglie dal punto di vista estetico alla versione del Monti che giustamente viene considerata una fra le più celebri traduzioni dell'*Iliade* in italiano.